

Kovács Máté

1906—1972

Ha élne, most lenne 75 éves, taníthatna, mint egész életében (noha nem állt mindig katedrán), írásaival példát mutathatna, még ha azok vitára ingerelnének is. Lassan tíz éve, hogy meghalt, s a nekrológokat és néhány posztumusz írását követő nagy csöndet csak néhány hete törte meg egy, kegyes emlékező gesztus: szülőföldjének könyvtára, a Hajdúszoboszlói Városi Könyvtár felvette Kovács Máté nevét.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtártudományi tanzékiének egykori vezetője a mai könyvtárügy egvetemet végzett derékhadának tanítómestere (de legalábbis oktatója) volt, akár bevallják, akár nem. Sokakra hatott, de nemcsak azokra, akiket a sors tanítványiul rendelt. Nagyon sokan tisztelik, de nem kevesen csupán tapasztaltságáért és bölcs taktikai hajlékonyságáért emlegetik.

Pedig Kovács Máté minden okos és jó cél érdekében partner volt. Csak példaként! Hazánkban mindenkit megelőzőve irt az olvasás- és könyvtárszociológia elméleti problémáiról és feladatairól. A könyvtárosok közül elsőként fordult az új tudomány: a kommunikáció felé. Más tudományok képviselőivel egyidőben ő foglalkozott először nálunk az írásos-nyomtatásos közlésmód történeti és elméleti kérdéseivel, s ő szorgalmazta az olvasáspszichológia és az olvasáspedagógia oktatását az egyetemi hallgatónak — és a sort még lehetne folytatni.

Szolgálatát könyvtárban kezdődött

1906. november 11-én a hivatalos adatok szerint Hajdúszoboszlón született egy ötgyermekes család első gyermekeként. Mint a legidősebb testvér, ő volt az egyetlen, aki elkerült falusi környezetéből, amelytől azonban soha nem szakadt el véglegesen. Apja halála után tanulatlan, ám szép könyvgyűjteményt magáénak tudó nagypapja járatta elemi iskolába, majd a debreceni főreáliskolába került, ahol már a saját erejére kellett támaszkodnia. 1925-ben érettségizett, és megkezdte tanulmányait a debreceni tudományegyetem magyar—francia szakán

(s közben ösztöndíjasként 1927/28-ban és 1929/30-ban a Sorbonne-ra járt).

Pedagógusnak készült, pályáján mégis könyvtárosként indult el: „szolgálatomat eredetileg könyvtári gyakornokként kezdtem a Debreceni Egyetemi Könyvtárban” — írta.

Aztán mégiscsak pedagógus lett. Nyíregyházán a Kossuth Gimnáziumban, majd a kereskedelmi fiúiskolában tanított 1931 és 1935 között. Ezután hazakerült Debrecenbe, előbb az állami Fazekas Mihály gimnáziumban, azután a tanárképző intézet gyakorló gimnáziumában volt tanár. Közben tanársegéd és lektor a tudományegyetem bölcsészeti karán. Már akkortájt úgy tanította a franciát, hogy évtizedekkel megelőzte korát a nyelvtanítás módszerében. 1939-ben tanulmánya jelent meg Fazekas Mihályról, akiről doktori disszertációját is írta 1940-ben *Fazekas Mihály a rokokó költő* címmel. (Értekezésének publikált változatáról nem kevesebb mint nyolc ismertetés jelent meg a különféle lapokban.) Később Fazekas- és *Gvadányi*-kötetet, majd *Szép magyar versek* címmel antológiát szerkesztett, mely „nem az ünnepnapok ritka csemegéje akar lenni, hanem ennél sokkal több: a szépre szomjas lelkek mindennapi táplálékává szeretne válni.” De az irodalmár-pedagógusnak ez is kevés volt: több mint egy évtizedig a debreceni nyári egyetem titkáráként tevékenykedett. A tanítás nála tehát összefonódott a tudományos, az ismeretterjesztő és a társadalmi munkálkodással. A bontakozó politikusi—művelődéspolitikusi ambíciók azonban kiemelték az iskolából, 1942-ben a debreceni tanterületi főigazgatóságra került, majd az Országos Köznevelési Tanács ügyvezető igazgatója lett.

A parasztságból származó, annak problémáival már az 1930-as évektől foglalkozó, tevékeny pedagógust a történelmi erők mozgása okszerűen vitte a művelődésügyi vonatkozásban akkor különösen progresszív Nemzeti Parasztpártba. 1945-ben e párt tagjaként országgyűlési képviselő, a Vallás- és Köznevelésügyi Minisztériumban előbb miniszteri osztálytanácsos, majd 1947 és 1949 között állam-

titkár lett: nagy idők és események tanúja, részese tehát. „Vezérkari” szerepét igazolják akkori fontosabb publikációi is: az 1945—46-ban a *Köznevelésbe* írt több cikke az általános iskoláról, valamint a *magyar köznevelés korszerű fejlesztése* című, 86 oldalas tanulmány, mely 1945-ben jelent meg az Országos Köznevelési Tanács kiadásában. Kovács Máté szerkesztette és írta a bevezetőt a *Mai magyar művelődéspolitikai. Elvek, tervek, eredmények* címmel 1946-ban közzétett VKM kiadványban. 1947-ben a *Szabad Szóban* publikálta (egy hosszabb beszámolóból kiemelt részként) *Közművelődésünk reformja* címmel a Nemzeti Parasztpárt hároméves művelődéspolitikai tervét.

A Debreceni Egyetemi Könyvtár élén (1945—1956)

1949-re Kovács Mátéék elvégezték az akkor rájuk kirótt történelmi feladatot — így ő is ott folytatta, ahol annak idején kezdte: a Debreceni Egyetemi Könyvtárban, immár azonban igazgatóként. Ebből az időszakból származó publikációiból világosan kitűnik, hogy a könyvtárvezetés kérdései, a könyvtárnak a kor követelte fejlesztése, az egyetemi és a főiskolai könyvtárak korszerű feladatai, kapcsolatai, az egyetemnek és könyvtárának együttműködése foglalkoztatták. (Valószínűleg e kapcsolatok fontosságának felismerése miatt teremtette meg a könyvtár évkönyvét, amelyet nemrég elhunyt kitűnő utóda, *Csűrű István* és munkatársai az egyik legszínvonalasabb szakirodalmi fórumunkká fejlesztettek!)

Ha írásainak teljes bibliográfiáját adnánk, markánsabban bizonyíthatnánk, hogy Kovács Máténak még a debreceni egyetemi könyvtár mint „könyvtári nagyüzem” is szűk volt. Ott is, akkor is szélesebb horizontot fogott át: az egyetemi könyvtárból — már az imént felsorolt témákban is — az egész országot látta. Bizonyosságul álljon itt két cím az 1953-as, illetve 1954-es évkönyvből: *A magyar könyvtárügy országos szervezetének időszaki kérdései, illetve Könyvtáraink jelentősége művelődéspolitikánkban*. Ehhez a tevékenységkörhöz kapcsolódik az a recenziója is, amelyet *Krupszkajának* Mit írt, mit mondtott Lenin a könyvtárról című könyvéről írt *A könyvtárosba*, s amelyből szinte nyomon követhető a lenini magatartás alaposabb végiggondolása, az érvek sokasodása további munkája számára.

Ez a látásmód és tevékenység tette alkalmassá az Országos Könyvtárügyi Tanácsban viselt tagságra s e minőségében az első magyar könyvtári törvény elő-

készítésében való vezető közreműködésére. A törvény előkészítéséről ő tájékoztatta a közvéleményt az akkor *A könyv* címmel megjelent lapunk 1955 áprilisi számában. A már „csak” törvényerejű rendelektént megjelent alapjogszabályunk első értékelését (indokolását?) szintén ő végezte el *A magyar könyvtári törvény alapelvei, célkitűzése és művelődéspolitikai jelentősége* című tanulmányában, amely a *Magyar Könyvszemle* 1956. évi 3. számában jelent meg. 1952-ben és 1953-ban átmenetileg — a debreceni mellett — az Akadémiai Könyvtárt is vezette.

Utolsó debreceni könyvtárigazgatói éveiben kapta a megbízatást a Magyar Enciklopédia előkészítésére, annak főszerkesztőjeként. Az Enciklopédia — sajnos — erőnket meghaladó, túlméretezett vállalkozásnak bizonyult, mégis ebből fejlődött ki a felszabadulás utáni magyar lexikonirodalom — minden hiányosságával, buktatójával és eredményével. Miután lexikonügyben több fórumon is közzétette a szovjetunióbeli tanulmányúti beszámolókat és híradásokat, életkorszakának fordulóján elvi-alapozó tanulmányát is elkészítette *A Magyar Enciklopédia és a korszerű lexikonok előkészítésének irányelvei és eddigi eredményei* címmel (*Magyar Tudomány*, 1957. 5—6 sz.). Enciklopédia-, illetve lexikonszerkesztői munkásságának árnyalt, elemző bemutatása szintén a jövő feladata.

Az egyetemi katedrán

Életének legutolsó tizenhat évét töltötte az Eötvös Loránd Tudományegyetem könyvtártudományi tanszékének élén, e beosztásából ragadta el a hirtelen halál, amely legtermékenyebb korszakát zárta le önkényesen. Ez utóbbit csak egyik oldalról bizonyíthatja a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár által — halálakor, eléggé nem méltányolható gyorsasággal — közzétett gyászkeretes bibliográfiai röplap (remélhetőleg egyszer még napvilágot lát a teljességre törekvő személyi bibliográfia is!), a másik oldalról ugyanezt a hagyatékként ránk maradt kéziratok, töredékek és tervek sejtetik. Tény: a sokat ígérő betakarítás nagyrészt még hátra volt.

1956. szeptember 1-től 1972. augusztus 29-én bekövetkezett haláláig az Eötvös Loránd Tudományegyetem bölcsészettudományi karán volt egyetemi tanár, a könyvtártudományi tanszék vezetője. Miközben generációkat nevelt a könyvtárosságra, számos más poszton is tevékenykedett. 1957-től élete végéig elnöke volt az Országos Könyvtárügyi (és

Dokumentációs) Tanácsnak, elnöke továbbá a Magyar Bibliofil Társaságnak, alelnöke a Hazafias Népfront Budapesti Bizottságának, a TIT Országos Irodalmi Választmányának.

Aligha túlzás: nem kevés azoknak a „kivülállóknak” a száma, akik általa, az ő segítségével pillanthatnak be a könyvtárügybe, és váltak barátaivá, segítőivé a könyvtárosságnak, a magyar könyvtárügynek — itthon és külföldön egyaránt. Mert Kovács Máté külföldön is a magyar könyvtárügy egyik nagykövete volt, akár a konferenciákon, akár tanulmányútjain, akár az UNESCO-nál, akár a külföldi folyóiratokban vagy a hazai idegen nyelvű lapokban közzétett írásai révén.

Harc a könyvtárosképzésért

Egyetemi tanárrá történt kinevezésekor bizonyára nyomós érv volt addigi könyvtárosi tevékenysége, de az a tény is, hogy az 1949-ben létesített tanszék vezetése mindaddig megoldatlan volt. Minden tisztelet az egyetemi könyvtárosképzés megteremtőinek, *Varjas Bélának*, *Haraszthy Gyulának* és másoknak, a közreműködőknek, akik nem könnyű körülmények között végezték munkájukat. A képzés stabilizálódásáról mégis attól kezdve beszélhetünk, amikor Kovács Máté — *Kőhalmi Bélával* együtt — átvette az irányítást. Az ezt követő tizenhat év azonban folyamatos — hol erősebb, hol átmenetileg csökkenő — harc volt az egyetemi könyvtárosképzés jogosultságának elismertetéséért.

Ez a harc fűtötte tevékenységét valamennyi területen. Érthető, hogy két kézzel ragadta meg az egyetemi és a főiskolai könyvtárosképzés időszerű kérdéseiről 1958-ban Prágában tartott nemzetközi konferencia adta lehetőséget: a könyvtáros közvélemény (*A könyvtáros*, 1958. 6. sz.) és a felsőoktatás illetekesei (*Felsőoktatási Szemle*, 1958. 7—8. sz.) elé kívánta tárni a hazai és a nemzetközi gondokat. A sort folytatta az 1962-es II., berlini konferenciáról szóló beszámolókkal, majd 1965—67-ben a szocialista országok könyvtárosképzéséről idehaza és külföldön közzétett írásaival. A bizonyítás egyik és nyomós formájává vált nála az a mód, amelyet az 1967-ben az OKD1 számára készült összefoglalójának alcíme is jelez: *A könyvtárosok és dokumentálók képzése külföldön. A nemzetközi helyzettel való érvelés.*

A berlini konferencia a könyvtárosképzésnek a társadalmi alapokkal való összefüggéseit, a képzés célját, tanterveit vizsgálta. A résztvevők a könyvtártudománynak, illetve a bibliológiának azokkal

az ismeretágaival foglalkoztak, melyeknek a szocialista országok könyvtárosképzésében helyet kell kapniuk. Kovács Máté — a legidősebb megoldandó kérdéseket ismét másokat megelőzően érzékelve — ezt a mérlegelést hazai viszonyainkra vonatkozóan 1961-ben és 1963-ban is elvégezte. Elképzelései a többi szocialista ország korabeli törekvéseivel szinkronban voltak, s képzésünk akkori tartalma és koncepciója egybecseng a többiekével.

Az 1960-as évek végén, a III. országos könyvtárügyi konferencia közeledtével pedig már a képzés történeti áttekintése (s ezzel együtt a könyvtárosok, bibliográfusok és dokumentálók pályaképezésének felvázolása) adja az alapot a képzési koncepció megőrizve-továbbfejlesztett, a kor igényeihez alkalmazkodó terveihez. A konferencia részanyagaként Kovács Máté állította össze munkatársaival közösen ezt az anyagot. (*Könyvtártudományi Tanulmányok 1969-es és 1970-es kötet*, továbbá *Az Eötvös Loránd Tudományegyetem története*. Főszerk. Sinkovics István. Bp. 1972.)

A könyvtártudomány művelője

A könyvtárosképzés alapját a könyvtártudomány léte és művelése adhatja meg. A *Martin Schrettinger* óta „eldöntetlen” kérdés — nevezetesen, hogy tudomány-e a könyvtártudomány — és az e kérdésre különböző időszakokban és a világ különböző pontjain adott válaszok óhatatlanul odatornyosultak Kovács Máté elé is. Ha nem vette volna észre vagy elfeledkezett volna róla, mindig akadtak, akik emlékeztették rá. Nem ennek az írásnak a feladata, hogy az azóta is (legalábbis nálunk!) eldöntetlen kérdésben a végső szót kimondja. A gyakorlat számára talán másodlagos kérdés súlyát igazából azok érzékelik nap mint nap, akik más tudományokkal körülvett környezetben, a felsőoktatásban tevékenykednek. Ezért lehetnek sokan, akik nem értették (nem értik ma sem!), miért tett sokszor kétségbeesett erőfeszítéseket Kovács Máté a könyvtártudomány létének bizonyítására.

A művelődéspolitikai irányelvek megjelenése után (1958) az egész magyar tudományos élet feladatává lett, hogy a tudományirányítás szervezeti kereteit és a távlati tartalmi-kutatási terveket elkészítse. Ehhez csatlakozott 1961-ben az az ankét, amely a könyvtártudományi kutatások irányát és rendjét volt hivatva megszabni. A kérdés és a feladat azonban tudományelméleti problémákat is felvetett. Kovács Máté *A könyvtártudomány a szocialista tudománypolitikában*

(*Magyar Könyvszemle*, 1961. különszám) című előadásában, illetve tanulmányában a társadalmi összefüggések oldaláról közelített a témához, és nagyszabású bibliológiai koncepciót vázolt fel. Már itt is érzékelhetők új megközelítési szempontjai (például a szociológiai aspektus, a közlésmódok felől és alapján történő vizsgálódás stb.), melyekre a későbbiekben még visszatért. (*A bibliológiai alapproblémái a szocialista társadalom viszonyai között*. Bp. 1968.; *Az olvasásvizsgálat főbb kérdései*. = Irodalmi és nyelvi közlemények, 1968. 1. sz.; *A könyvtárszociológia alapproblémái*. = Könyvtártudományi Tanulmányok, 1968. Bp. 1970.; *Közlés és közművelődés* = Nyelv és kommunikáció. 1. köt. Bp. 1969.; de tulajdonképpen ide sorolhatjuk *A könyv és a könyvtár a társadalom életében* című tanulmányát is, amely A könyv és könyvtár a magyar társadalom életében. Az államalapítástól 1849-ig c. Gondolatkiadványban jelent meg 1963-ban.)

Érzékelté — mint a tudomány egyik kritériumát — az ismeretek rendszerezésének problematikáját is. Ő maga figyelemztetett erre „A fejlődés jelenlegi kezdeti szakaszában még nem szükséges, de nem is célszerű az ismeretek majdani rendszerét előre részleteiben felvázolni. Annál kevésbé, mert az ilyen kísérlet elegendő konkrét ismeretanyag hiányában könnyen valamilyen önkényes megoldásra vezethet, ami belső ellentmondást hordoz magában. Ez idő szerint a rendszerezés fő veszélye az, hogy a marxista bibliológiai ismeretrendszer összeállítására egyszerűen a polgári ismeretágak pusztja egymás mellé helyezésével tesz kísérletet. Az ilyen elszietett, felemás megoldás pedig nem a tisztázáshoz segíti, hanem éppen ellenkezőleg a szétválasztandó elemek egybefogásával inkább összekuszálja a kérdést.” A további fejtegetésekből pedig az is kiderül, hogy látta: a tudományelméleti és tudománypolitikai kérdések felvázolásával nem tudományt teremtett, hanem a tudománnyá váláshoz vezető út feladatait kívánta kijelölni. Hogy azóta az informatika újabb kulcsot kínál? S hogy alapvetőnek tartjuk az információ létrejöttének, átadásának-átvételének kérdését is? A minden új iránt érzékeny Kovács Máté útja ebbe az irányba is vezethetett volna, ami egyebek között egyik 1967-es előadásából is kitűnik.

A társadalomtudományokban a képzés erősen érvényesíti a történeti megközelítési módot. Kovács Máténak egyetemi oktatóként is hamarosan érzékeltetnie kellett, hogy a számos részeredményt felmutató régi és újabb írás—nyomda—kiadás—kiadvány—könyvtártörténeti kutatás erősen nélkülözi az összefoglalást.

A helyzetet ismervén azonban azt is felmérhette, hogy nincs itt az ideje a monográfia (monográfiák) létrehozásának. A hiány kiküszöbölésére hozta létre tanszékének részvételével és dicséretesen szorgalmas munkájával az említett *A könyv és a könyvtár a magyar társadalom életében* című gyűjteményes köteteket (megjelentek 1963-ban és 1970-ben), amelyek a felszabadulásig veszik számba és közlik a legfontosabb dokumentumokat, részletes bibliográfiát adnak a további kitekintéshez és munkához, miközben az egyes korszakokban való eligazodást rövid, de alapos tanulmányok segítik. S e tanulmányok mindmáig a leghasználhatóbb vezérfonalai a hazai könyv- és könyvtári kultúra megismerésének. (Ezért is fájlalható, hogy az 1945 és 1970 közötti időszakra vonatkozó s lényegében csaknem kész kötet mindmáig nem látott napvilágot!) Kovács Máté volt e munkálatok szervezője, mozgatórugója, szerkesztője — miközben számos tanulmányt is ő maga írt: a bevezetőt, továbbá a 2. kötetben az 1867-től kezdődő korszakokról szólókat.

Kovács Máté a szó általános értelmében természetesen nem volt történész. Őt sokkal inkább a történeti folyamatok, a történeti előzmények, tapasztalatok (és kevésbé a részletek) érdekelték a ma megértése és a jövő irányvonalainak felderítése érdekében. Ezért kutatta és mérte fel a közelmúlt történetét, amelyet 1961-ben közzétett, később pedig kandidátusi disszertációjá fejlesztett tovább: *A magyar könyv- és könyvtári kultúra a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában* címmel (Bp. 1967.) Munkájával 1968 októberében elnyerte az irodalomtudományok kandidátusa fokozatot.

De a gyökerek foglalkoztatták akkor is, amikor Szabó Ervin munkásságát, majd a Tanácsköztársaság korszakát vizsgálta (*Szabó Ervin a magyar szocialista művelődéspolitikában és könyvtári kultúrában*; illetve *A Tanácsköztársaság könyvtári öröksége*). A megoldandó problémákkal viaskodva Kovács Máté Szabó Ervinnél keresett tanulsá-

gokat: „elsősorban a szocialista könyvtárügyi és a mai könyvtárosok szemszögéből teszünk kísérletet Szabó Ervin munkásságának és örökségének korszerű értelmezésére (amiben *Soós Pál* megállapítása szerint legmesszibbre Kovács Máté jutott. T. Gy.) és értékelésére, az örökségből számunkra adódó legfontosabb tanulságok kiemelésére.” — írta.

A könyvtárpolitikus

Kovács Máté valamennyi megnyilatkozásában jelen volt a könyvtárpolitikus. Ez vezérelte gondolatait, amikor *Könyvtárpolitikánk alapproblémáit* vizsgálta (1959.); amikor az MSZMP VII., illetve VIII. kongresszusa után a tennivalókat vette számba; amikor az Országos Könyvtárügyi Tanács szerepét mérlegelte (*A könyvtáros*, 1959. 2. sz.), vagy múltja értékelésével távlatait rajzolta fel (*Könyvtáros*, 1965. 6. sz.). Már 1964-ben előremutató gondolatokat fogalmazott meg a kohó- és gépipar műszaki-tudományos tájékoztató konferenciáján, amikor azt hangsúlyozta, hogy a tudományos és a szakkönyvtárakat a tudomány- és iparpolitikai célkitűzések szolgálatába kell állítani; hogy a szakkönyvtáraknak együtt kell működniük a növekvő szakirodalmi áradat miatt; hogy a könyvtárakat használó rétegek szükségleteinek tudományos vizsgálata a tudománypolitikai célkitűzésekhez való alkalmazkodás fontos feltétele. De ott volt Kovács Máté a közművelődési könyvtárak új fejlődési irányvonalainak megfogalmazásakor is, amikor Sallai Istvánnal és Futala Tiborral előbb az OKDT, majd a III. országos könyvtárügyi konferencia számára felvázolták a korszerű közművelődési könyvtár modelljét. Itt említjük a Könyvtáros 1970. évi júliusi számában közzétett írását (*Közművelődés és könyvtári kultúra a szocializmus társadalmi viszonyai között*), amelyben még szélesebb kitekin-téssel foglalta össze a könyvtárak közművelődési szerepét. A könyvtár- és művelődéspolitikus Kovács Mátét élete vége felé élénken foglalkoztatta — ismét az első hazai kutatók között — az olvasás, az írásos-nyomtatásos közlésmód s ennek révén a könyvtáraknak az ismeretközvetítésben és a tömegkommunikációban betöltött szerepe és új helye. A McLuhan-i kérdésre adott válasza már 1963-ban megfogalmazódott, amikor azt bizonyította, hogy az emberiség története során keletkezett új közlésmódok nem szüntetik meg a régieket, „csak” átrendezik szerepüket, feladataikat. Később, 1968-ban arra a kérdésre, hogy „...mit ígér a jövő...”, vajon az audiovizuális tömegközvetítési rendszerek térhódítása követke-

tében nem csökken-e az írásbeli közlés rendszerének és ezen belül Gutenberg találmányának jelentősége is?”, az volt a válasza, hogy: „...évről évre nő és egyre többféle formában jelenik meg a kiadványok tömege. A hatalmas mennyiséget a nyomdászat mai nagypari technikája győzi. Megvan, illetve meglehet a technikai bázis ahhoz, hogy az írásbeli közlés valódi, a társadalom egészét behálózó tömegközvetítési rendszeré fejlődjék.” (*Gutenberg és a modern ember világa*. = Nagyvilág, 1968. 4. sz.) A könyvtárpolitikus válasza tehát az a figyelmeztetés, hogy a könyvtáraknak fel kell készülniük az új helyzetre, a rendszernek válaszolnia kell és tud is válaszolni a kihívásra. Ezekkel a gondolatokkal foglalkozott a Könyvtárosban megjelent cikkében (*A könyv, az olvasás és a könyvtárak világéve*. 1972. 6. sz.), a nemzetközi könyv-alkalmával az Akadémián tartott tudományos ülészak előadásában (*A közkönyvtár, mint irodalomközvetítő és irodalmi ismeretterjesztő intézmény* = Az MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztály közleményei, 1973. 1. sz.), és ugyancsak erről beszélt a nemzetközi szakszervezeti szimpóziumon is élete utolsó előadásában (*A könyv, a könyvtár és az olvasás mai világlünkában* = Könyvtáros, 1972. 11. sz.)

*

Külön és terjedelmes fejezetet érdemelne Kovács Máténak a közművelődés fejlődésében betöltött szerepe. Szárnyai alá vette és segítette az egyetemi népművelési tanszéki csoport kezdeti lépéseit; ő fogalmazta meg először a *népműveléstudomány fontosabb tudományelméleti problémáit* (Népművelési Értesítő, 1964. 4. sz.); a hatvanas évek közepén írt cikkei pedig igazolják, hogy elsők között érzekelte: a népművelést a közművelődésnek kell felváltania. Volt mondanivalója az UNESCO népművelési tanácskozása számára; s a III. országos könyvtárügyi konferencia évében tartott országos népművelési konferencia lebonyolításában is részt vett.

Munkásságának hézagos bemutatása mellett adósk maradtunk emberi vonásainak felrajzolásával. Pedig Kovács Máté olyan ember volt, akitől fáradhatatlanságot lehetett (kellett!) volna tanulnunk: azt, hogy a nemes cél a legfontosabb; hogy sokat kell dolgozni, de soha nem szabad sietni; hogy az adott feladatot mindig az egészbe belehelyezve kell látni, hogy a jövő feladatait, a továbblépést a jelen és a múlt egyensúlyából kell kibontani, egyáltalán: hogy mindent csak jól szabad csinálni.

Tóth Gyula